# FELSEFE

**11. SINIF**

## YAZILIYA HAZIRLIK

**1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 5**

**TYMM 2026-2027**



Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

**1.** Bir kültür merkezinde açılan "Düşünce Tarihinde İnsan ve Doğa" sergisinin panolarında şu bilgiler yer almaktadır:

| Pano | Düşünür ya da gelenek | İnsan-doğa ilişkisine bakışı |
|---|---|---|
| A | Stoacılar | Doğa canlı ve ruhlu bir varlık alanıdır; insanlar doğanın yasalarına uymalıdır. |
| B | Aristoteles | Doğadaki varlıklar insan içindir; bunların değeri insana sağladıkları fayda kadardır. |
| C | İslam düşüncesi | İnsan doğaya egemen değildir; onu koruyan ve israf etmeyen bir sorumluluğa sahiptir. |
| D | Francis Bacon | Bilgi güçtür; doğaya egemen olmayı sağlayacak bir yöntem mümkündür. |
| E | René Descartes | Doğa mekanik bir yapıdır ve merkezinde akıllı bir varlık olan insan yer alır. |
| F | Arne Naess | İnsan doğanın üstünde bir canlı değil, onun bir parçasıdır. |

(Panolardaki bilgiler ders kitabından yararlanılarak hazırlanmıştır.)

**1.1. Panoları, "doğayı insanın yararlanacağı ve egemen olacağı bir araç olarak görenler" ile "insanı doğanın parçası ya da doğaya karşı sorumlu bir varlık olarak görenler" biçiminde iki gruba ayırınız. (6 puan)**

**1.2. D ve E panolarındaki doğa anlayışının günümüz çevre sorunlarıyla nasıl ilişkilendirildiğini açıklayınız. (4 puan)**

**2.** Kent merkezinde yaşayan öğrenciler, okulun düzenlediği gökyüzü gözlem etkinliğinde ışıklardan uzak bir yaylada Samanyolu'nu ilk kez çıplak gözle gördü. Rehber; kentlerdeki aşırı ve gökyüzüne doğru yönlendirilmiş aydınlatmanın yıldızları görünmez hâle getirdiğini, gece göç eden kuşların yönünü şaşırtabildiğini anlattı. Öğrenciler dönüş yolunda şu soruları tartıştı:

I. İnsan doğanın bir parçası mıdır, yoksa doğanın karşısında ve dışında duran bir varlık mıdır?
II. Işık kirliliğinin kuşlara zarar verdiğine ilişkin bilgilerimizin doğru olduğundan nasıl emin olabiliriz?
III. Yıldızlı bir gece göğünün güzelliği gökyüzünün kendisinde midir, yoksa ona bakan insanın duygularında mıdır?
IV. Kendi rahatımız için göçmen kuşların yolunu şaşırtan aydınlatmaları kullanmaya devam etmek ahlaken doğru mudur?

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

**2.1. Soruların her birinin felsefenin hangi alanına ait olduğunu yazınız. (4 puan)**

**2.2. Öğrencilerin tartıştığı sorulardan hareketle ışık kirliliğinin neden yalnızca bilimsel ve teknik bir sorun olarak değil, felsefi bir problem olarak da ele alınması gerektiğini açıklayınız. (6 puan)**

**3.** Karadeniz Bölgesi'ndeki bir köyün yakınından geçen dere üzerine küçük bir hidroelektrik santrali (HES) kurulması planlanmaktadır. Projeye göre derenin suyunun büyük bölümü borularla santrale aktarılacaktır. Köy meydanında yapılan bilgilendirme toplantısında şu görüşler dile getirilmiştir:

**Şirket temsilcisi Kerem Bey:** Bu dere yüzyıllardır boşa akıyor. Santral binlerce evin elektriğini karşılayacak, köye iş imkânı getirecek. Doğadaki her şey insanın daha iyi yaşaması için vardır; derenin değeri de bize sağlayacağı faydadır.

**Biyolog Selin Hanım:** Derede yalnızca bu havzada yaşayan bir alabalık türü bulunuyor. Bu balıkların insana hiçbir yararı olmasa bile yaşamaları kendi başına değerlidir. İnsan diğer canlılardan daha üstün değildir; onların yaşam hakkını da gözetmek zorundadır.

**Doğa gönüllüsü Orhan Bey:** Ben yalnızca balıkları düşünmüyorum. Derenin yatağı, kayaları, şelalesi, toprağı ve içindeki canlılar birbirinden ayrılamaz bir bütündür. İnsan bu bütünün efendisi değil, diğer varlıklar gibi eşit bir parçasıdır.

**Muhtar Fatma Hanım:** Bu dereyi torunlarımızdan ödünç aldık. Biz onun sahibi değil, koruyucusuyuz. Bugünkü kazancımız için torunlarımızın bu dereden yararlanma hakkını elinden alamayız; gerekirse bazı isteklerimizden vazgeçmeliyiz.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

**3.1. Toplantıda görüş bildiren kişilerin hangi çevre etiği yaklaşımını benimsediğini ve bu yaklaşımı gösteren ifadeyi gerekçesiyle tabloya yazınız. (16 puan)**

| Kişi | Benimsediği çevre etiği yaklaşımı (4×2 puan) | Yaklaşımı gösteren ifade ve gerekçe (4×2 puan) |
|---|---|---|
| Kerem Bey | | |
| Selin Hanım | | |
| Orhan Bey | | |
| Fatma Hanım | | |

**3.2. Kerem Bey ile Selin Hanım arasındaki görüş ayrılığı, çevre etiğinde doğanın değerine ilişkin hangi temel tartışmayı yansıtmaktadır? Açıklayınız. (4 puan)**

**4.** Türkiye'nin Akdeniz kıyılarındaki bazı kumsallar, koruma altındaki Caretta caretta deniz kaplumbağalarının yuva yaptığı alanlardır. Bu kumsallardan birinin bulunduğu ilçede bir otel işletmecisi, yaz aylarında kumsalda gece müzikli ve ışıklı etkinlikler düzenlemek için izin istemiştir. İşletmecinin gerekçesi şudur: "Turizm bu ilçenin geçim kaynağıdır. Kaplumbağalar yüzünden müşteri kaybedersek insanlar işsiz kalır. İnsanın geçimi her şeyden önce gelir."

Bilgi: Yumurtadan çıkan kaplumbağa yavruları denizin yönünü bulmak için ufuk çizgisindeki doğal ışıktan yararlanır. Kumsaldaki yapay ışıklar yavruların denize değil karaya yönelmesine yol açabilir.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

**4.1. Otel işletmecisinin görüşüne katılıp katılmadığınızı belirtiniz ve görüşünüzü en az iki gerekçeyle açıklayınız. (6 puan)**

**4.2. Hem ilçe halkının geçimini hem de kaplumbağaların yaşam hakkını gözeten bir çözüm önerisi geliştiriniz. Önerinizin hangi çevre etiği anlayışına dayandığını belirtiniz. (4 puan)**

**5.** Kuraklık nedeniyle bir kentin içme suyunu sağlayan barajlarda su seviyesi son yılların en düşük düzeyine inmiştir. Belediye, su tüketimini azaltmak için bahçe sulamaya ve araç yıkamaya sınırlama getirmeyi önermiştir. Önerinin tartışıldığı toplantıda bir katılımcı şöyle demiştir: "Henüz doğmamış insanların bizim üzerimizde hiçbir hakkı olamaz. Onlar için bugünden fedakârlık yapmamız gerekmez. Suyu ihtiyacımız kadar kullanırız, gelecek kuşaklar da kendi çarelerini bulur."

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

**5.1. Katılımcının görüşüne katılıp katılmadığınızı belirtiniz. Bugün yaşayan insanların gelecek kuşaklara karşı sorumluluğu olup olmadığına ilişkin görüşünüzü en az iki gerekçeyle açıklayınız. (6 puan)**

**5.2. Görüşünüzü yansıtan özgün bir benzetme ya da metafor oluşturunuz. Bu benzetmenin görüşünüzü nasıl ifade ettiğini açıklayınız. (4 puan)**

**6.** Okul kantininde bir hafta boyunca yapılan gözlemde, öğrencilerin aldığı yiyeceklerin önemli bir kısmının yarım bırakılıp çöpe atıldığı görülmüştür. Okul gazetesinin "Felsefe Köşesi"nde konu tartışmaya açılmış ve iki farklı görüş gelmiştir:

**Arda:** Yiyeceği parasıyla alan kişi onu yemekte ya da çöpe atmakta özgürdür. İsraf olsa olsa kişinin kendi bütçesine verdiği zarardır, ahlakla bir ilgisi yoktur.

**Zehra:** Bir ekmeğin sofraya gelmesi için toprak, su, enerji ve emek harcanıyor. Yiyeceği çöpe atmak yalnızca kendi paramızı değil, doğanın sınırlı kaynaklarını ve başkalarının hakkını da harcamak demektir.

Bilgi: Dünyada insan tüketimi için üretilen gıdanın yaklaşık üçte birinin kaybolduğu ya da israf edildiği tahmin edilmektedir.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

**6.1. Arda ile Zehra'nın tartışmasından hareketle bir felsefi problem belirleyiniz ve bu problemi felsefi bir soru biçiminde yazınız. (4 puan)**

**6.2. 6.1'de yazdığınız soruya yönelik kendi görüşünüzü ortaya koyan felsefi bir paragraf yazınız. Paragrafınızda tezinizi açıkça belirtiniz, çevre etiğine ait en az iki kavramı doğru kullanınız, tezinizi en az iki gerekçeyle destekleyiniz ve sizinkine karşıt olan görüşü ele alıp ona cevap veriniz. (16 puan)**

**7.** Aşağıda teknolojinin insan hayatına etkisini gösteren üç durum verilmiştir:

**1. Durum:** Kaan, sanal gerçeklik gözlüğüyle oynadığı bir oyunda günde saatler geçirmektedir. Arkadaşlarına "Oyundaki karakterim benden daha gerçek. Sınıfta otururken bile aklım oyunda; aslında orada değilim, kendimi ancak oyunda tanıyorum." demektedir.

**2. Durum:** Bir depoda çalışanların her hareketi el terminalleriyle izlenmekte, bir ürünü raftan kaç saniyede aldıkları ölçülerek puanlanmaktadır. Çalışanlardan Murat, "Burada insan değil, verimliliği ölçülen bir makine parçası gibiyim." demektedir.

**3. Durum:** Bir orman, yatırım raporunda yalnızca kaç metreküp kereste ve ne kadar enerji sağlayabileceği yönünden değerlendirilmiş; ağaçların, toprağın ve oradaki canlıların başka hiçbir anlamı hesaba katılmamıştır.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

**7.1. Her durumda teknolojinin yol açtığı hangi ontolojik problemin görüldüğünü gerekçesiyle tabloya yazınız. (6 puan)**

| Durum | Ontolojik problem (3×1 puan) | Gerekçe (3×1 puan) |
|---|---|---|
| 1. Durum | | |
| 2. Durum | | |
| 3. Durum | | |

**7.2. Gabriel Marcel'in teknolojinin araç olmaktan çıkıp amaca dönüşmesini neden bir tehlike olarak gördüğünü durumlardan biriyle ilişkilendirerek açıklayınız. (4 puan)**

**8.** Bir ailede, eve yapay zekâ destekli bir ev asistanı alınıp alınmayacağı akşam yemeğinde tartışılmaktadır:

**Dede:** Bu aletler insanı tembelleştirir, özgürlüğümüzü elimizden alır. Evde ne akıllı cihaz olsun ne de bu tür icatlar; eskisi gibi yaşayalım.

**Zeynep:** Yeni çıkan her cihazı hemen almalıyım. Akıllı saatim ve robot süpürgem olmadan bir gün bile geçiremem, telefonum elimden düşmüyor. Asistanı da hemen alalım!

**Anne:** Önce bu cihazı ne amaçla kullanacağımızı, aile içindeki konuşmalarımıza ve mahremiyetimize nasıl etki edeceğini konuşalım. Amaçlarımıza ve değerlerimize uygunsa alalım.

**Amca:** Ben fabrikamda rakiplerimi geçmek ve daha çok kazanmak için hangi teknoloji varsa kullanırım. Teknoloji, güç kazanmak ve doğayı kontrol altına almak için vardır.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

**8.1. Konuşmacıların teknolojiye yönelik tutumlarını (teknofobi, teknofili, teknolojik anarşi, uygun teknoloji) gerekçeleriyle yazınız. (8 puan)**

**8.2. Zeynep'in tutumunun, teknolojinin insan üzerinde kontrol kurmasına nasıl yol açabileceğini açıklayınız. (2 puan)**

## ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

| SORU NO | ÖĞRENME ÇIKTISI | BECERİLER |
|---|---|---|
| 1 | FEL.11.1.1. Çevre ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme | Alan becerisi: SBAB13. Felsefi Sorgulama. Beceriler arası ilişkiler: KB2.5. Sınıflandırma, KB2.10. Çıkarım Yapma |
| 2 | FEL.11.1.1. Çevre ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme | Alan becerisi: SBAB13. Felsefi Sorgulama. Beceriler arası ilişkiler: KB2.5. Sınıflandırma, KB2.8. Sorgulama |
| 3 | FEL.11.1.1. Çevre ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme | Alan becerisi: SBAB13. Felsefi Sorgulama. Beceriler arası ilişkiler: KB2.5. Sınıflandırma, KB2.7. Karşılaştırma, KB2.14. Yorumlama |
| 4 | FEL.11.1.2. Çevre sorunlarıyla ilgili felsefi düşünce ortaya koyabilme | Alan becerisi: SBAB14. Felsefi Muhakeme. Beceriler arası ilişkiler: KB3.1. Karar Verme, KB3.3. Eleştirel Düşünme |
| 5 | FEL.11.1.2. Çevre sorunlarıyla ilgili felsefi düşünce ortaya koyabilme | Alan becerisi: SBAB14. Felsefi Muhakeme. Beceriler arası ilişkiler: KB2.16. Muhakeme (Akıl Yürütme), KB2.14. Yorumlama |
| 6 | FEL.11.1.2. Çevre sorunlarıyla ilgili felsefi düşünce ortaya koyabilme | Alan becerisi: SBAB14. Felsefi Muhakeme. Beceriler arası ilişkiler: KB2.13. Yapılandırma, KB2.20. Sentezleme, KB3.3. Eleştirel Düşünme |
| 7 | FEL.11.2.1. Teknoloji ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme | Alan becerisi: SBAB13. Felsefi Sorgulama. Beceriler arası ilişkiler: KB2.4. Çözümleme, KB2.5. Sınıflandırma |
| 8 | FEL.11.2.1. Teknoloji ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme | Alan becerisi: SBAB13. Felsefi Sorgulama. Beceriler arası ilişkiler: KB2.5. Sınıflandırma, KB2.7. Karşılaştırma |

| PUANLAMA TABLOSU | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **1** | **2** | **3** | **4** | **5** | **6** | **7** | **8** | **TOPLAM** |
| *10* | *10* | *20* | *10* | *10* | *20* | *10* | *10* | ***100*** |

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 5** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 11. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

## ÇÖZÜMLER

**1. Doğru cevap:**

1.1. **(6 puan)** Doğru gruba yerleştirilen her pano 1 puandır (6×1 = 6 puan).

- Doğayı insanın yararlanacağı ve egemen olacağı bir araç olarak görenler: B (Aristoteles), D (Francis Bacon), E (René Descartes)
- İnsanı doğanın parçası ya da doğaya karşı sorumlu bir varlık olarak görenler: A (Stoacılar), C (İslam düşüncesi), F (Arne Naess)

Kısmi cevap: Yanlış gruba yerleştirilen ya da hiçbir gruba yerleştirilmeyen her pano için 1 puan eksik verilir.

1.2. **(4 puan)**

- Modern dönemde doğanın matematik ve fizik yasalarıyla açıklanan bir makine olarak görülmeye başlandığını, bilginin doğaya egemen olmanın aracı sayıldığını ve insanın merkeze alındığını belirtme **(2 puan)**
- Bu insan merkezli ve mekanik anlayışın doğayı insan için sınırsızca yararlanılabilecek bir kaynak hâline getirdiğini, Sanayi Devrimi ile yaygınlaşarak doğanın tahribatına ve günümüz çevre sorunlarının artmasına zemin hazırladığını açıklama **(2 puan)**

Kısmi cevap: Değişim doğru belirtilip çevre sorunlarıyla ilişkisi kurulmamışsa yalnızca ilk ölçütün puanı verilir.

**Örnek doğru cevap:**

1.1. Doğayı bir araç olarak görenler: B, D ve E. İnsanı doğanın parçası ya da doğaya karşı sorumlu görenler: A, C ve F.

1.2. Bacon ve Descartes ile birlikte doğa, matematik ve fizik yasalarıyla açıklanabilen bir makine gibi görülmeye başlanmış, bilgi de doğaya egemen olmanın aracı sayılmıştır. Merkezine insanı alan bu mekanik anlayış, doğayı insanın sınırsızca yararlanabileceği bir kaynak hâline getirmiştir. Sanayi Devrimi ile yaygınlaşan bu yaklaşım, doğanın sömürülmesine ve günümüz çevre sorunlarının artmasına zemin hazırlamıştır.

**Yanlış cevap:** Aristoteles'in doğayı koruyan, Naess'in doğaya egemen olmayı savunan düşünürler olarak gruplandırılması; 1.2'de modern doğa anlayışının çevre sorunlarını azalttığının ya da bu anlayışla çevre sorunları arasında hiçbir ilişki bulunmadığının yazılması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

**2. Doğru cevap:**

2.1. **(4 puan)** Doğru yazılan her alan 1 puandır (4×1 = 4 puan).

- I: Varlık felsefesi (ontoloji)
- II: Bilgi felsefesi (epistemoloji)
- III: Sanat felsefesi (estetik)
- IV: Ahlak felsefesi (etik)

Not: IV numaralı soru için "değer felsefesi (aksiyoloji)" yazan öğrenciye de puan verilir.

2.2. **(6 puan)**

- Bilim ve teknolojinin ışık kirliliğini ölçebileceğini, nedenlerini açıklayabileceğini ve aydınlatmanın nasıl azaltılacağına dair teknik çözümler üretebileceğini; ancak ne yapılması gerektiğine ilişkin değer sorularını tek başına cevaplayamayacağını belirtme **(2 puan)**
- Sorunun insanın doğadaki konumu, doğanın değeri, bilginin güvenilirliği, güzellik ve canlılara karşı ahlaki sorumluluk gibi felsefi soruları ortaya çıkardığını öğrencilerin sorularından en az biriyle örnekleyerek açıklama **(2 puan)**
- Çevre sorunlarının ontolojik, epistemolojik, estetik ve etik açıdan sorgulama ihtiyacı doğurduğunu; çözüm için insan-doğa ilişkisinin değer temelinde yeniden düşünülmesi gerektiğini belirtme **(2 puan)**

Kısmi cevap: Değinilmeyen her ölçüt için ölçütün puanı kadar eksik puan verilir. Sorulardan örnek verilmeden yapılan genel açıklamaya ikinci ölçütten 1 puan verilir.

**Örnek doğru cevap:**

2.1. I. soru varlık felsefesine (ontoloji), II. soru bilgi felsefesine (epistemoloji), III. soru sanat felsefesine (estetik), IV. soru ahlak felsefesine (etik) aittir.

2.2. Bilim, ışık kirliliğinin ne kadar olduğunu ölçebilir; mühendislik de lambaların yönünü ve gücünü değiştirerek kirliliği azaltabilir. Ancak gece karanlığının korunması gereken bir değer olup olmadığı ya da kendi rahatımız için kuşlara zarar vermenin doğru olup olmadığı gibi sorular ölçümle cevaplanamaz. Öğrencilerin soruları göstermektedir ki bu sorun, insanın doğanın parçası mı yoksa efendisi mi olduğu, doğal güzelliğin nerede bulunduğu ve canlılara karşı ahlaki sorumluluğumuzun olup olmadığı gibi felsefi soruları beraberinde getirir. Çevre sorunları bu nedenle varlık, bilgi, güzellik ve ahlak açısından sorgulamayı gerektirir; kalıcı bir çözüm için insan-doğa ilişkisinin değer temelinde yeniden düşünülmesi gerekir.

**Yanlış cevap:** Soruların felsefe alanlarının birbirine karıştırılması (örneğin III numaralı sorunun bilgi felsefesine, II numaralı sorunun ahlak felsefesine yazılması); 2.2'de "Işık kirliliği teknik bir sorundur, felsefeyi ilgilendirmez." ya da "Felsefe hangi lambanın kullanılacağını belirler." gibi açıklamalar. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

**3. Doğru cevap:**

3.1. **(16 puan)** Her kişi için yaklaşımın doğru belirlenmesi 2 puan, yaklaşımı gösteren ifadenin metinden gösterilip gerekçelendirilmesi 2 puandır (4×2 + 4×2 = 16 puan).

| Kişi | Yaklaşım | İfade ve gerekçe |
|---|---|---|
| Kerem Bey | İnsan merkezci yaklaşım | "Doğadaki her şey insanın daha iyi yaşaması için vardır; derenin değeri de bize sağlayacağı faydadır." Doğayı insanın yararlanacağı bir araç olarak görmekte, derenin değerini insana sağladığı faydaya bağlamaktadır. |
| Selin Hanım | Canlı merkezci yaklaşım | "Bu balıkların insana hiçbir yararı olmasa bile yaşamaları kendi başına değerlidir." Tüm canlıların insanın onlara yüklediği değerden bağımsız olarak değerli olduğunu, insanın diğer canlılardan üstün olmadığını savunmaktadır. |
| Orhan Bey | Çevre merkezci yaklaşım | "Derenin yatağı, kayaları, şelalesi, toprağı ve içindeki canlılar birbirinden ayrılamaz bir bütündür." Ahlaki ilgiyi cansız varlıkları da içine alacak biçimde genişletmekte, insanı ekosistemin eşit bir parçası saymakta ve insanın doğa üzerindeki ayrıcalıklı üstünlüğünü reddetmektedir. |
| Fatma Hanım | Fütüristik yaklaşım | "Bu dereyi torunlarımızdan ödünç aldık. Biz onun sahibi değil, koruyucusuyuz." Gelecek kuşakları merkeze almakta, insanı doğanın sahibi değil koruyucusu olarak görmekte ve gelecek kuşaklar için bugünden fedakârlık beklemektedir. |

Not: Orhan Bey için "derin ekoloji" yazan öğrenciye, gerekçesini canlı ve cansız varlıkları birlikte kapsayan bütüncül bakışa dayandırıyorsa tam puan verilir.

Kısmi cevap: Yanlış belirlenen her yaklaşım için 2 puan, yazılmayan ya da yaklaşımla uyuşmayan her ifade ve gerekçe için 2 puan eksik verilir. Yalnızca ifade aktarılıp gerekçe yazılmamışsa o satırın ifade ve gerekçe puanından 1 puan verilir. Yaklaşım belirlenmeden yazılan gerekçeye tek başına puan verilmez.

3.2. **(4 puan)**

- Görüş ayrılığının, doğanın araçsal bir değere mi yoksa içsel bir değere mi sahip olduğu tartışmasını yansıttığını belirtme **(2 puan)**
- Bu tartışmayı iki kişinin görüşüyle ilişkilendirerek açıklama: Kerem Bey'e göre derenin değeri insana sağladığı faydadır (araçsal değer); Selin Hanım'a göre balıklar insana yararlarından bağımsız olarak kendi başlarına değerlidir (içsel değer). **(2 puan)**

Kısmi cevap: Tartışmayı yalnızca "merkeze insanın mı yoksa doğanın mı alınacağı" biçiminde açıklayıp iki görüşle doğru ilişkilendiren öğrenciye 2 puan verilir.

### Örnek doğru cevap:

3.1.

| Kişi | Yaklaşım | İfade ve gerekçe |
|---|---|---|
| Kerem Bey | İnsan merkezci | "Derenin değeri de bize sağlayacağı faydadır." Doğayı insanın daha iyi yaşaması için bir araç olarak görmektedir. |
| Selin Hanım | Canlı merkezci | "İnsan diğer canlılardan daha üstün değildir." Balıkların insana yararı olmasa da kendi başına değerli olduğunu savunarak bütün canlıları gözetmektedir. |
| Orhan Bey | Çevre merkezci | "Derenin yatağı, kayaları, şelalesi, toprağı ve içindeki canlılar birbirinden ayrılamaz bir bütündür." Canlıların yanında cansız doğayı da ahlaki ilginin içine almaktadır. |
| Fatma Hanım | Fütüristik | "Bu dereyi torunlarımızdan ödünç aldık." Gelecek kuşakların haklarını merkeze alıp onlar için fedakârlık yapılması gerektiğini söylemektedir. |

3.2. Bu görüş ayrılığı, doğanın araçsal bir değere mi yoksa içsel bir değere mi sahip olduğu tartışmasını yansıtır. Kerem Bey, derenin değerini insana sağlayacağı elektrik ve iş imkânına bağlar; ona göre doğa, insan için bir araç olduğu ölçüde değerlidir. Selin Hanım ise balıkların insana hiçbir yararı olmasa bile kendi başlarına değerli olduğunu, yani içsel bir değere sahip olduğunu savunur.

**Yanlış cevap:** Yaklaşımların birbirine karıştırılması (örneğin Kerem Bey'in canlı merkezci, Fatma Hanım'ın insan merkezci olarak yazılması), metinde olmayan ifadelerin gerekçe gösterilmesi, 3.2'de tartışmanın "elektrik mi gerekli, balık mı?" gibi felsefi problemi yansıtmayan bir biçimde açıklanması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

**4.** **Doğru cevap:** Bu soru öğrencinin kendi görüşünü gerekçelendirmesini ölçer. İşletmecinin görüşüne katılan ya da katılmayan öğrenci, aşağıdaki ölçütleri karşıladığı ölçüde puan alır.

4.1. **(6 puan)**

- Görüşe katılıp katılmadığını açıkça belirtme (2 puan; kararsız ya da belirsiz bir tutum için 1 puan)
- Tutumunu destekleyen, konuyla ilgili ve birbirinden farklı iki gerekçe yazma (2×2 = 4 puan). Gerekçe; canlıların yaşam hakkı, doğanın içsel ya da araçsal değeri, insanın temel ihtiyaçları, sürdürülebilirlik, gelecek kuşaklar gibi kavramlara ya da metindeki bilgilere dayanıyorsa 2 puan; konuyla ilgili ama yüzeysel ya da tutumu yalnızca tekrar eden bir gerekçe ise 1 puan verilir.

4.2. **(4 puan)**

- İki tarafın ihtiyacını birlikte gözeten, uygulanabilir bir öneri geliştirme (2 puan; yalnızca bir tarafı gözeten öneri için 1 puan). Örneğin etkinliklerin gündüz saatlerine alınması, yuvalama döneminde kumsala bakan ışıkların kısılması ya da denize dönük olmayacak biçimde düzenlenmesi, uzman gözetiminde kaplumbağa gözlem etkinlikleriyle doğa turizminin geliştirilmesi.
- Önerinin dayandığı çevre etiği anlayışını belirtip öneriyle ilişkilendirme **(2 puan)**. Örneğin sürdürülebilirlik (insanın ihtiyaçlarını karşılarken doğal dengeyi koruma), canlı merkezci yaklaşım (kaplumbağaların yaşam hakkını gözetme) ya da fütüristik yaklaşım (kumsalı gelecek kuşaklara bırakma). Anlayış yalnızca adıyla yazılıp öneriyle ilişkilendirilmemişse 1 puan verilir.

**Örnek doğru cevap:**

4.1. İşletmecinin görüşüne katılmıyorum. Birincisi, kaplumbağalar insana sağladıkları yarardan bağımsız olarak yaşam hakkına sahip canlılardır; insanın geçimi önemli olsa da bir türün yuva yaptığı alanı tehlikeye atmayı haklı çıkarmaz. İkincisi, kumsaldaki ışıklı etkinlikler yavruların denize ulaşmasını engelleyerek türün geleceğini tehdit eder. Doğal değerini yitiren bir kumsal uzun vadede turistler için de çekiciliğini kaybeder; bu yüzden işletmecinin savunduğu geçim kaynağı da sürdürülebilir olmaz.

4.2. Etkinlikler gündüz saatlerine alınabilir, otelin kumsala bakan ışıkları yuvalama döneminde kısılabilir. İlçe, uzman gözetiminde düzenlenen kaplumbağa gözlem etkinlikleri ve gönüllülük programlarıyla kaplumbağaları turizmin engeli değil, çekiciliği hâline getirebilir. Bu öneri, insanın ihtiyaçlarını karşılarken doğal dengeyi korumayı amaçlayan sürdürülebilirlik anlayışına dayanır.

Not: İşletmecinin görüşüne katılan bir öğrenci de örneğin insanın temel ihtiyaçlarının ve ilçe halkının geçiminin öncelikli olduğunu, işsizliğin de insan hayatını tehdit eden bir sorun olduğunu insan merkezci yaklaşımla gerekçelendirirse 4.1'den tam puan alır.

**Yanlış cevap:** Tutum belirtilmeden kaplumbağalar hakkında bilgi verilmesi; "Bence haklı, çünkü haklı." gibi gerekçesiz cevaplar; 4.2'de soruyla ilgisi olmayan, uygulanamayacak ya da hiçbir çevre etiği anlayışıyla ilişkilendirilmeyen öneriler (örneğin "Herkes ne isterse yapsın."). "Turizm tamamen yasaklansın." gibi yalnızca bir tarafı gözeten öneriler 4.2'nin ilk ölçütünden en fazla 1 puan alır. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

**5.** **Doğru cevap:** Bu soru öğrencinin kendi görüşünü gerekçelendirmesini ölçer. Katılımcının görüşüne katılan ya da katılmayan öğrenci, aşağıdaki ölçütleri karşıladığı ölçüde puan alır.

5.1. **(6 puan)**

- Görüşe katılıp katılmadığını ve gelecek kuşaklara karşı sorumluluk konusundaki tutumunu açıkça belirtme (2 puan; belirsiz tutum için 1 puan)
- Tutumunu destekleyen, konuyla ilgili ve birbirinden farklı iki gerekçe yazma (2×2 = 4 puan). Gerekçe; nesiller arası eşitlik, sürdürülebilirlik, ahlaki sorumluluk, hak gibi kavramlara ya da kaynakların sınırlılığı, kararların gelecekteki etkileri gibi olgulara dayanıyorsa 2 puan; konuyla ilgili ama yüzeysel ya da tutumu tekrar eden bir gerekçe ise 1 puan verilir.

5.2. **(4 puan)**

- Öğrencinin kendi oluşturduğu ve 5.1'deki görüşüyle uyumlu bir benzetme ya da metafor yazması (2 puan; yaygın bir sözün aynen aktarılması ya da görüşle uyumu zayıf bir benzetme için 1 puan)
- Benzetmedeki öğelerin görüşteki hangi düşünceye karşılık geldiğini açıklaması (2 puan; açıklama yüzeysel ise 1 puan)

**Örnek doğru cevap:**

5.1. Katılımcının görüşüne katılmıyorum; bugün yaşayan insanların gelecek kuşaklara karşı sorumluluğu vardır. Birincisi, su gibi doğal kaynakları hiçbir kuşak tek başına üretmemiştir; bu kaynaklar bize önceki kuşaklardan kaldığı gibi sonrakilere de kalmalıdır. Bu nedenle nesiller arası eşitlik gereği bugünkü kuşağın onları tüketip bitirme hakkı yoktur. İkincisi, henüz doğmamış insanlar bugünkü kararlarımızdan doğrudan etkilenecek ama bu kararlara itiraz edemeyecektir. Kendini savunamayacak olanlara zarar vermemek ahlaki bir sorumluluktur.

5.2. "Doğa, kütüphaneden ödünç alınmış bir kitap gibidir." Kitabı okuyup ondan yararlanabiliriz ama sayfalarını yırtmadan, bir sonraki okura ulaşacak biçimde geri vermemiz gerekir. Kitap doğal kaynakları, sonraki okur gelecek kuşakları temsil eder. Bu benzetme, doğal kaynakları kullanma hakkımız olduğunu ama onları gelecek kuşaklara kullanılabilir biçimde bırakma sorumluluğu taşıdığımızı ifade eder.

Not: Katılımcının görüşüne katılan bir öğrenci de örneğin hakların ancak var olan bireylere ait olabileceğini, bugünün insanının ihtiyaçlarının belirsiz bir geleceğe feda edilemeyeceğini gerekçe gösterip görüşünü tutarlı bir benzetmeyle (ör. "Her kuşak kendi yolunu kendisi açan bir yolcudur.") açıklarsa tam puan alır.

**Yanlış cevap:** Tutum belirtilmeden barajlar ya da kuraklık hakkında bilgi verilmesi; gerekçe yerine tutumun tekrar edilmesi; 5.2'de benzetme ya da metafor oluşturulmaması veya benzetmenin 5.1'deki görüşle çelişmesi (örneğin gelecek kuşaklara sorumluluğu savunduktan sonra "Doğa, bitene kadar yenecek bir pastadır." benzetmesinin kullanılması). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

**6.** **Doğru cevap:**

6.1. **(4 puan)**

- Tartışmayla ilgili bir felsefi problemin belirlenmesi **(2 puan)**. Örneğin: israfın yalnızca ekonomik mi yoksa ahlaki bir sorun mu olduğu; insanın satın aldığı doğal kaynaklar üzerinde sınırsız bir kullanım hakkı olup olmadığı; insanın doğal kaynakları tüketmesinin ölçüsünün ne olduğu; bireysel özgürlüğün doğaya ve başkalarına karşı sorumlulukla sınırlanıp sınırlanmayacağı.

- Problemin felsefi bir soru biçiminde yazılması **(2 puan)**: Soru; değer, hak, özgürlük ya da sorumluluk gibi kavramlara yönelmeli, gözlem veya ölçümle kesin olarak cevaplanamamalı ve farklı gerekçeli cevaplara açık olmalıdır.

Kısmi cevap: Ölçümle cevaplanabilen bir soru (örneğin "Kantinde günde kaç ekmek çöpe atılıyor?") yazan öğrenci yalnızca problemi belirleme ölçütünden, problem tartışmayla ilgiliyse 1 puan alır.

6.2. **(16 puan)** Bu madde öğrencinin kendi görüşünü gerekçelendirmesini ölçer. Arda'nın ya da Zehra'nın görüşüne yakın bir tez savunulması ya da iki görüşü birleştiren özgün bir tez geliştirilmesi puanı etkilemez; puan aşağıdaki ölçütlere göre verilir.

| Ölçüt | Tam puan | Kısmi puan | Puan verilmez |
|---|---|---|---|
| Tez | 3 puan: Tez 6.1'deki soruya açık bir cevap olarak belirtilmiştir. | 1-2 puan: Tez sezdirilmiş ama açıkça yazılmamıştır. | Tez yoktur. |
| Kavram kullanımı | 4 puan: Çevre etiğine ait iki kavram (sürdürülebilirlik, nesiller arası eşitlik, potansiyel değer, ahlaki sorumluluk, içsel/araçsal değer, insan merkezci yaklaşım vb.) doğru anlamıyla kullanılmıştır. | 2 puan: Bir kavram doğru kullanılmıştır. | Kavram yoktur ya da yanlış anlamda kullanılmıştır. |
| Gerekçeler | 4 puan: Tezi destekleyen iki gerekçe vardır; gerekçeler tezle ilişkili ve kabul edilebilirdir. | 2 puan: Tek gerekçe vardır ya da gerekçelerden biri tezle zayıf ilişkilidir. | Gerekçe yoktur ya da gerekçe tezi tekrar eder. |
| Karşıt görüş ve cevap | 3 puan: Karşıt görüş doğru aktarılmış **(1 puan)** ve gerekçeli bir cevap verilmiştir **(2 puan)**. | 1 puan: Karşıt görüş aktarılmış ama cevap verilmemiştir. | Karşıt görüşe yer verilmemiştir. |
| Tutarlılık ve bütünlük | 2 puan: Paragraf çelişkisizdir ve bir sonuç cümlesiyle tamamlanmıştır. | 1 puan: Çelişki yoktur ama sonuç cümlesi eksiktir. | Paragraf kendi içinde çelişir. |

### Örnek doğru cevap:

6.1. İsraf, yalnızca kişinin kendi bütçesini ilgilendiren ekonomik bir sorun mudur yoksa ahlaki bir sorun mudur?

6.2. Bence israf yalnızca ekonomik değil, ahlaki bir sorundur. Bir yiyeceğin parasını ödemek, onun üretiminde kullanılan toprağın, suyun ve enerjinin bütün değerini ödemek anlamına gelmez; çünkü bu kaynaklar sınırlıdır ve yalnızca bize değil, bugün yaşayan diğer insanlara ve gelecek kuşaklara da aittir. Nesiller arası eşitlik, doğal kaynakların kuşaklar boyunca adil paylaşılmasını gerektirir; gereksiz yere çöpe atılan her yiyecek başkalarının bu kaynaklardan yararlanma imkânını azaltır. Ayrıca sürdürülebilirlik açısından bakıldığında, kaynakların doğanın kendini yenileyebileceğinden daha hızlı tüketilmesi uzun vadede herkesin yaşamını tehdit eder. Arda, parasını ödeyen kişinin yiyeceğini istediği gibi kullanmakta özgür olduğunu söylemektedir. Ancak özgürlük, başkalarının haklarına ve ortak kaynaklara zarar vermeme sorumluluğuyla birlikte düşünülmelidir; bir kişinin özgürlüğü, herkese ait sınırlı kaynakların boşa harcanmasını haklı çıkarmaz. Sonuç olarak israf, insanın doğaya ve diğer insanlara karşı taşıdığı ahlaki sorumluluğu çiğnediği için ahlaki bir sorundur.

Not: Arda'nın görüşüne yakın bir tez savunan öğrenci de (örneğin israfın bireysel bir tercih olduğunu, ahlakın yalnızca başkasına doğrudan zarar veren eylemlerle ilgilendiğini insan merkezci yaklaşım ve araçsal değer kavramlarıyla gerekçelendirip Zehra'nın "başkalarının hakkı" gerekçesine cevap veren) ölçütleri karşılıyorsa tam puan alır.

**Yanlış cevap:** 6.1'de felsefi problem yerine bilgi sorusu yazılması; 6.2'de tez belirtilmeden israfa ilişkin bilgilerin sıralanması, kavramların yanlış anlamda kullanılması (örneğin "sürdürülebilirlik" kavramının "pahalılık" anlamında kullanılması), karşıt görüşe hiç değinilmemesi ya da paragrafta hem "İsraf ahlaki bir sorundur." hem de "İsrafın ahlakla hiçbir ilgisi yoktur." gibi çelişkili yargılara yer verilmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

**7. Doğru cevap:**

7.1. **(6 puan)** Her durum için problemin doğru belirlenmesi 1 puan, gerekçenin durumla ilişkilendirilerek yazılması 1 puandır (3×1 + 3×1 = 6 puan).

- 1. Durum: Yabancılaşma. Gerekçe: Kaan, kendiliğini sanal dünyadaki karakterinde aramakta, bulunduğu ortamla ve kendi varlığıyla bağını koparmaktadır; insan kendi özünden uzaklaşarak kendine yabancılaşmıştır.
- 2. Durum: Ontolojik anlam kaybı. Gerekçe: Marcel'in belirttiği gibi insan, verimliliği nesnel olarak hesaplanabilen bir makine modeli gibi görülmektedir; insanın bütüncül varlığı göz ardı edildiği için varlığının anlamı ve değeri zedelenmektedir.
- 3. Durum: Çerçeveleme (Heidegger). Gerekçe: Doğa nesneleştirilerek ölçülebilir öğelere (kereste, enerji) dönüştürülmekte ve yalnızca bir amaç doğrultusunda kullanılacak bir kaynak olarak görülmektedir; bu da varlığın anlamının unutulmasına yol açar.

Not: 2. durum için "yabancılaşma" yazıp bunu insanın makine olarak görülmesi ve insanın insan olarak değerini yitirip kendine yabancılaşmasıyla gerekçelendiren öğrenciye tam puan verilir. 3. durum için "varlığın unutulması", "ontolojik anlam kaybı" ya da "doğaya yabancılaşma" yazıp doğanın nesneleştirilmesiyle gerekçelendiren öğrenciye problem için 1 puan verilir.

Kısmi cevap: Yanlış belirlenen her problem için 1 puan, yazılmayan ya da durumla ilişkilendirilmeyen her gerekçe için 1 puan eksik verilir. Problem belirlenmeden yazılan gerekçeye tek başına puan verilmez.

7.2. **(4 puan)**

- Marcel'e göre teknolojinin araç olmaktan çıkıp amaca dönüşmesinin insanı özgürleştirmekten çok tutsak edeceğini, insanın teknoloji üzerindeki hâkimiyetini yitireceğini açıklama **(2 puan)**
- Bu açıklamayı durumlardan biriyle ilişkilendirme **(2 puan)**. Örneğin 1. durumda oyunun bir eğlence aracı olmaktan çıkıp Kaan'ın hayatının amacı hâline gelmesi ve Kaan'ın oyunun tutsağı olması; 2. durumda ölçüm teknolojisinin insana hizmet etmek yerine insanı kendi verimlilik hedefine göre biçimlendirmesi.

**Örnek doğru cevap:**

7.1.

| Durum | Ontolojik problem | Gerekçe |
|---|---|---|
| 1. Durum | Yabancılaşma | Kaan kendini ancak oyundaki karakterde tanıdığını söylemektedir; bulunduğu ortamla ve kendi varlığıyla bağı kopmuş, kendine yabancılaşmıştır. |
| 2. Durum | Ontolojik anlam kaybı | Murat, verimliliği saniye saniye ölçülen bir makine parçası gibi görülmektedir; insanın varlığının anlamı ve değeri zedelenmiştir. |
| 3. Durum | Çerçeveleme | Orman yalnızca ölçülebilir bir kereste ve enerji kaynağı olarak nesneleştirilmiş, varlığın başka anlamları unutulmuştur. |

7.2. Marcel'e göre teknoloji insanın yaşamına hizmet eden bir araç olmalıdır. Teknoloji amaca dönüştüğünde insan onu yönetemez hâle gelir; teknoloji insanı özgürleştirmek yerine tutsak eder. 1. durumda oyun, Kaan için bir dinlenme aracı olmaktan çıkıp hayatının merkezine yerleşmiştir. Kaan artık oyunu yönetmemekte, oyun Kaan'ın zamanını ve kimliğini yönetmektedir.

**Yanlış cevap:** Ontolojik problemler yerine aksiyolojik problemlerin yazılması (örneğin 2. durum için yalnızca "güvenlik sorunu" yazılması), durumlarla ilgisi olmayan gerekçeler, 7.2'de Marcel'in teknolojiyi tümüyle reddettiğinin ya da teknolojinin amaç olmasını olumlu bulduğunun yazılması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

**8. Doğru cevap:**

8.1. **(8 puan)** Her konuşmacı için tutumun doğru belirlenmesi 1 puan, gerekçenin konuşmacının sözleriyle ilişkilendirilerek yazılması 1 puandır (4×1 + 4×1 = 8 puan).

- Dede: Teknofobi. Gerekçe: Teknolojiden korkmakta ve geri çekilmektedir; teknolojiyi insan özgürlüğünü kısıtlayan bir olgu olarak görüp hayatından tümüyle çıkarmak istemektedir.
- Zeynep: Teknofili. Gerekçe: Teknolojiye aşırı düşkünlük ve bağlılık göstermekte, her yeni cihazdan hoşnut olmakta, onlarsız yapamamaktadır.
- Anne: Uygun teknoloji. Gerekçe: Teknolojinin getirilerine teslim olmadan önce amaçlar ve değerler üzerine düşünülmesini, teknolojinin bu amaç ve değerlere göre seçilmesini istemektedir.
- Amca: Teknolojik anarşi. Gerekçe: Güç elde etmek, zengin olmak ve doğayı kontrol altına almak için teknolojik gelişimi koşulsuz desteklemektedir.

Kısmi cevap: Yanlış belirlenen her tutum için 1 puan, yazılmayan ya da konuşmacının sözleriyle ilişkilendirilmeyen her gerekçe için 1 puan eksik verilir. Tutum belirlenmeden yazılan gerekçeye tek başına puan verilmez.

8.2. **(2 puan)** Teknofilide teknolojiyle bilinçsizce kurulan özdeşimin, insanın teknoloji tarafından kuşatılmasına ve teknolojinin insan üzerindeki kontrolüne yol açtığını açıklama **(1 puan)**; bunu Zeynep'in cihazlar olmadan bir gün bile geçirememesi, telefonunun elinden düşmemesi gibi ifadeleriyle ilişkilendirme **(1 puan)**.

**Örnek doğru cevap:**

8.1. Dede teknofobi tutumundadır; teknolojiden korkar, onun özgürlüğü kısıtladığını düşünür ve teknolojiyi hayatından çıkarmak ister. Zeynep teknofili tutumundadır; teknolojiye aşırı düşkündür, her yeni cihazı hemen almak ister ve onlarsız yapamaz. Anne uygun teknoloji tutumunu benimser; cihazı almadan önce hangi amaçla kullanılacağını ve değerlerine uygun olup olmadığını sorgular. Amca teknolojik anarşi tutumundadır; teknolojiyi güç kazanmanın, zenginleşmenin ve doğayı kontrol altına almanın aracı olarak görür.

8.2. Zeynep cihazları bilinçsizce hayatının merkezine koymaktadır. Akıllı saati ve telefonu olmadan bir gün bile geçiremediğini söylemesi, artık cihazları onun değil, cihazların onun günlük yaşamını yönettiğini gösterir. Teknolojiyle bilinçsizce kurulan bu özdeşim, insanın teknoloji tarafından kuşatılmasına yol açar.

**Yanlış cevap:** Tutumların birbirine karıştırılması (örneğin annenin teknofobi, amcanın uygun teknoloji tutumunda olduğunun yazılması), gerekçe olarak konuşmacının sözleriyle ilgisi olmayan genel cümlelerin yazılması, 8.2'de Zeynep'in teknolojiyi bilinçli kullandığının ya da tutumunun hiçbir sorun doğurmayacağının yazılması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.